

Jäljeaabits

Jäljeaabitsa eesmärgiks on aidata kaasa looduse tundmaõppimisele. Õppematerjal sisaldab 28 imetaja- ja 11 linnuliigi lühitutvustust ning illustratsioone, põhitähhelepanu on pööratud loomade talvistele liikumisjälgedele. Liigid on esitatud peamiselt süstemaatilises järjestuses.

Aabits on möeldud kõigile loodusehuvilistele. Lamineeritud ja spiraalköites trükist on mugav kasutada välitingimustes.

Huvitavaid avastusi soovides
Jäljeaabitsa koostajad

Jäljeabitsa loomad

IMETAJAD

Siil	4
Orav	6
Kobras	8
Mügri	10
Ondatra	12
Hiired, rotid, karihiired	14
Halljänes	16
Valgejänes	18
Hunt	20
Rebane	22
Kährikkoer	24
Pruunkaru	26
Nirk ja kärp	28
Mink	30
Tuhkuri	32

Metsnugis	34
Mäger	36
Saarmas	38
Ilves	40
Koer ja kass	42
Metssiga	44
Punahirv	46
Põder	48
Metskits	50

LINNUD

Luiged, haned, pardid	52
Haigur, toonekured, sookurg	54
Metssis, teder, laanepüü	56
Nurmikana	58
Harakas	60

Siiil

Harilik siil kuulub putuktoiduliste seltsi siillaste sugukonda. Keskmiselt kuni 1 kg kaaluva looma keha katab okkaline nahk (okkaid u 6000). Siili elupaigaks on lehtmetsad, põõsastikud, rohumaad, pargid, aiad. Ta sööb peamiselt selgrootuid (vihmausse, putukaid, ämblikke, tigusid), harvem selgroogseid (kahepaikseid, näriliste poegi, lindude poegi ja mune).

Meie kliimas kestab siili talvine uneperiood septembri lõpust aprilli keskpaigani. Enne magamaheitmist toitub loom palju, kogudes nii naa alla paksu rasvakihi.

Siil on tallulkondija, tema jalgal on viis pika küünega varvast. Könnil asub tagajala jälg esijala jälje taga, kiire liikumise korral peaegu katab esijala jälje. Esijala ja tagajala jäljed on enam-vähem ühesuurused, u 2,5 cm pikad ja 2,8 cm laiad. Sammu pikkus on u 8 cm.

Parem
esikäpp

Parem
tagakäpp

2,5 cm

Orav

Näriliste seltsi oravlaste sugukonda kuuluv orav on paljudele tuttav just linna- või asulalähedasest pargist. Selle pika koheva sabaga loomakese põliskoduks on siiski kuuse-segametsad. Orava menüü on seotud piirkonnaga, kus ta elab. Peale talvise põhitoidu – kuuseseemnete – sööb ta erinevate taimede vilju, seeni, noori pungi, putukaid, pähkleid ning vahel linnumune ja -poegi.

Orava tagajalad on esijalgadest märgatavalt suuremad. Tagajala jälg on kuni 6 cm, esijala jälg kuni 4 cm pikk. Tagajalgu kasutab loom põhiliselt liikumiseks, esijalgade ülesandeks on lisaks ka toidu hoidmine. Tagajalgadel on viis varvast, neist kolm keskmist on pikad ja enam-vähem ühesuurused, välis- ja sisevarvas on lühemad ning veidi väljapoole pööratud. Esijalgadel on neli küünistega varustatud varvast. Pöial on taandarenenud.

Orav liigub vaid hüpetega, tema jäljed algavad ja lõpevad tavaliselt mõne puu juures. Hüppe pikkus on 40–80 cm.

3...4 cm

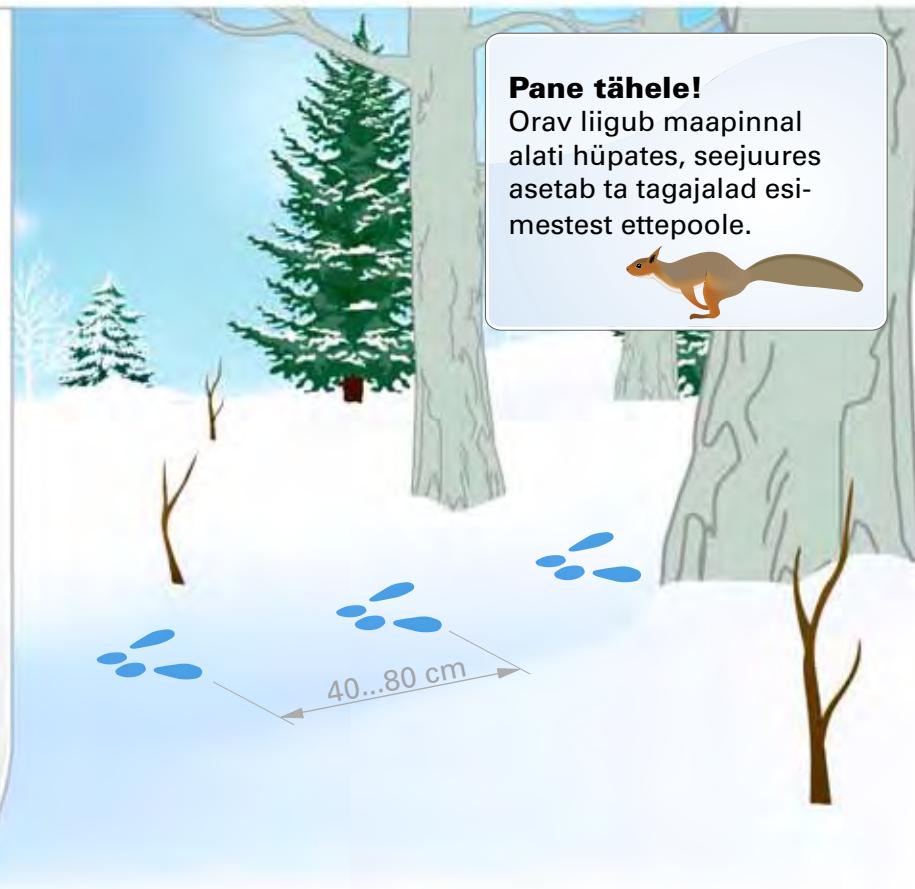

Vasak
esikäpp

5...6 cm

Vasak
tagakäpp

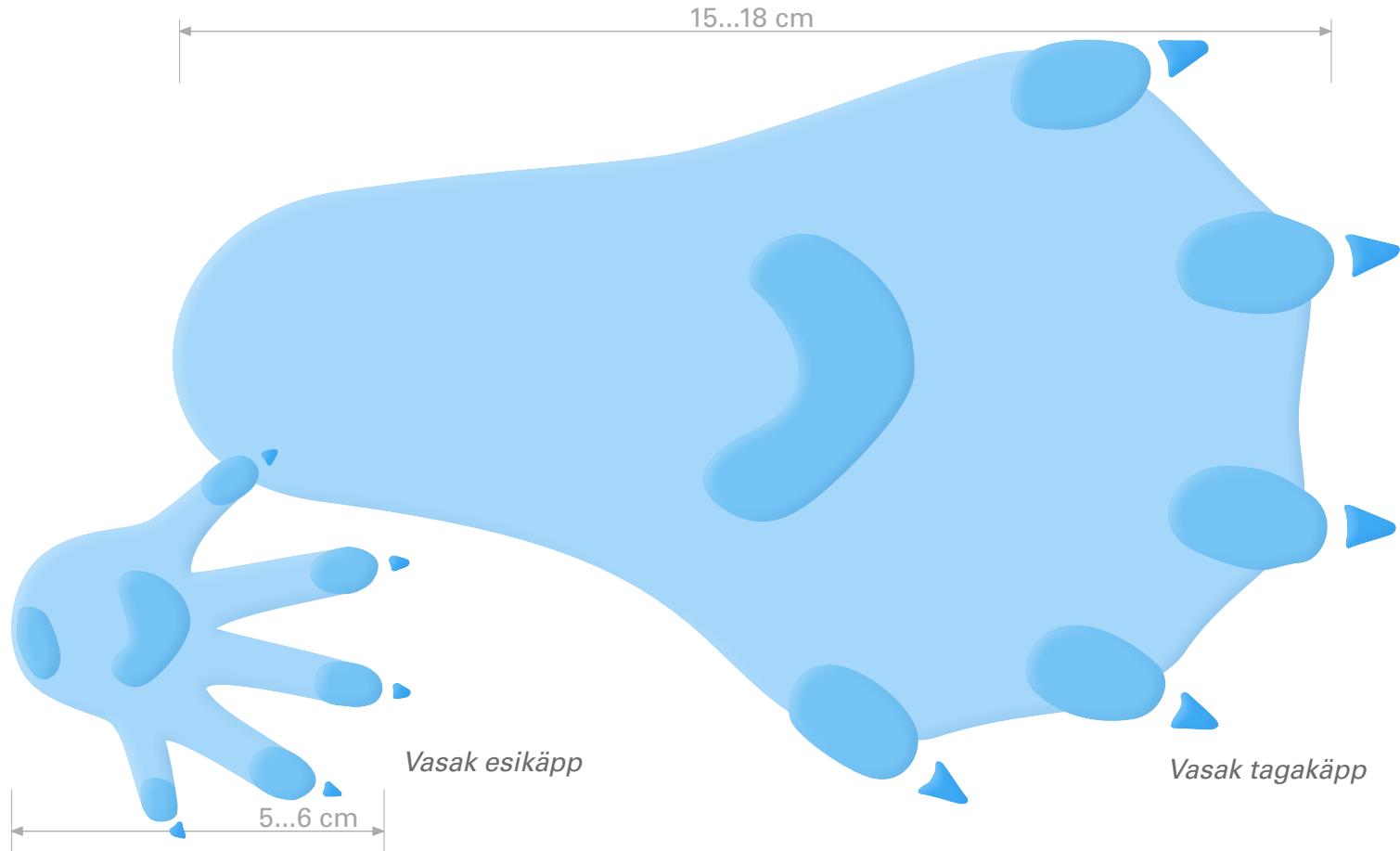
Kobras

Poolveelise eluviisiga kobras kuulub näriliste seltsi kobraslaste sugukonda. Ta on Eesti ja Euroopa suurim näritlane kehakaaluga 20–35 kg. Elupaigana eelistab kobras vee- ja kaldataimestikurikkaid veekogusid. Taimtoidulise loomana on suvel tema põhitoiduks rohttaimed; talvel, kui rohttaimi on vähe või need pole kättesaadavad, sööb kobras peamiselt puude-põösaste koort ning peenemaid oksi. Toidu omastamiseks esineb koprofaagia.

Kopra tagajalad on esijalgadest märgatavalt suuremad, nende jälg pikkus on 15–18 cm. Tagajala varvaste vahel on ujunahk. Tagajala teise varba küünist, mis on lõhestunud kaheks, kasutab loom oma kasuka sugemiseks. Esijala jälged on vaid 5 cm pikkused, esijalgadel puudub ujunahk ja pikade küünistega varbad hoiduvad harali.

Kopra lame ja lai saba, mis jätab lumes liikudes selge lohisejälje, võib jalajäljed osaliselt kustutada. Kuival maal liigub loom tavaliselt köndides. Oma elupaikades tallab ta mutta ja talvel lumme sügavaid radasid. Lisaks liikumisjälgedele annavad kopra tegevusest märku mitmesugused toitumisjäljed (langetatud puud, näritud põosad ja puude koor) ning ehitised (tammid, kuhilpesad, urud, kanalid).

Mügri

Väheldase roti suurune mügri ehk vesirott kuulub näriliste seltsi hamsterlaste sugukonda. Erinevalt rotist on ta tömbi koonu ja lühikese, vaid poolekereni ulatuva sabaga. Pisikesed körvad on peitunud karvastikku.

Mügri elutseb vee läheduses, ta on hea ujuja ja sukelduja; sügisel tegutseb ka pöldudel. Üldiselt on mügri taimtoiduline, väga harva sööb ta mõne putuka või ussikese.

Mügri esijalgadel on neli, tagajalgadel viis harali asetsevat varvast.

Tagajala kolm keskmist varvast on äärmistest pikemad ning rohkem ettepoole suunatud, jälg on ca 2,5-3 cm pikk.

Mügri, nagu ka teised pisinärilised, on kerge loom (kehakaal kuni 180 g), seetõttu on tema jäljed sageli õrnad ja vähereljeefsed. Loom liigub tavaliselt hüpedes, sammupikkus on kuni 20 cm. Oluline on pöörata tähelepanu ka teistele tegevusjälgedele (näritud puukoor, urud jm). Mügri koondab oma väikesed (u 5–8 mm pikkused) ümarate otstega väljaheited „käimlatesesse“.

Parem
esikäpp

2,5-3 cm

Parem
tagakäpp

Ondatra

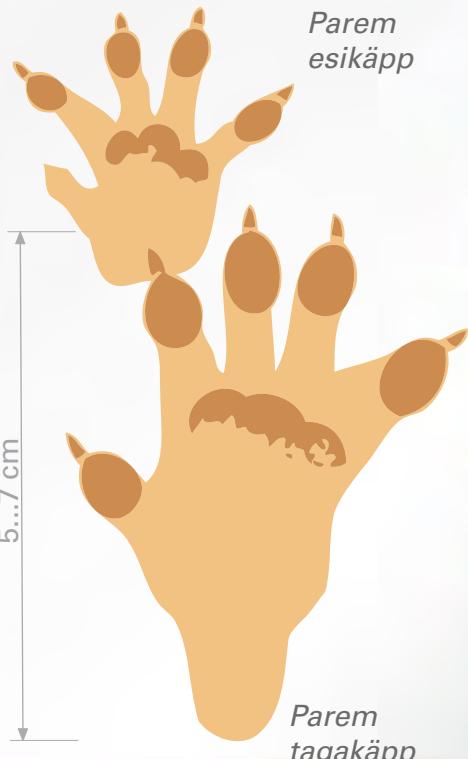
Poolveelise eluviisiga on näriliste seltsi hamsterlaste sugukonda kuuluv ondatra (piisamrott). Ondatra kaalub 0,6-1,8 kg, seega on ta koprast tunduvalt väiksem. Ondatra pikk saba on külgedelt lapik, erinevalt koprast, kelle saba on lame ja lai. Elupaigana eelistab ondatra rikkaliku kaldataimesistikuga mageveekogusid, kus tegutseb peamiselt hämaras ja öösel. Ta on väga hea ujuja ja sukelduja. Võõrliigina päri ne ondatra Põhja-Ameerikast. Kui 1980. aastatel oli see liik Eestis tavalline, paiguti arvukas, siis praeguseks on ta juba peaaegu kõikjalt peale Narva veehoidla ja üksikute kohtade Lõuna-Eestis kadunud.

Ondatral on kõikidel jäsemetel viis pika küünisega varvast.

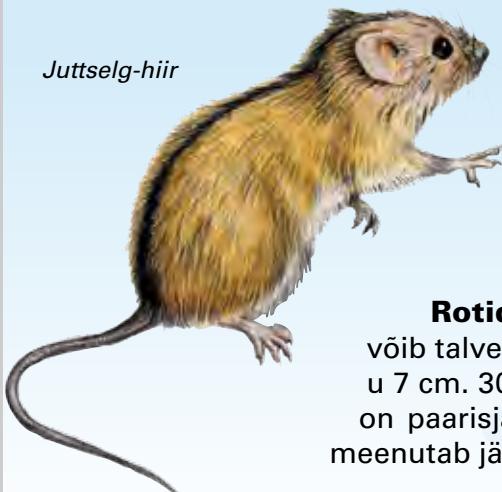
Tugevad tagajalad on äärivatud harjaskarvadega ning varvaste vahel on osalised ujulestatud. Tagajala jälg on 5–7 cm pikk. Esijala jälg on väiksem, 3–4 cm pikk, sageli ei ole jälges väike sisevarvas nähtav.

Ondatra liigub peamiselt kõndides, seejuures on samm üsna lühike (10-20 cm), nii et tagajalgade jälgid jäävad esijalgade jälgede taha. Tihti jätab pikk saba jalajälgede vahele kitsa vao. Põgenedes liigub ondatra hüpates, siis asuvad suuremad tagajalgade jälgid esijalgade omadest eespool.

Hiired, rotid, karihiired

Juttselg-hiir

Hiired ja rotid kuuluvad näriliste seltsi hiirlaste sugukonda. Nad on kõigesööjad, ehkki valdavalt taimtoidulised. Putukatest ja teistest selgrootutest toituvad karihiired kuuluvad siilide ja muttide kõrval putuktoiduliste seltsi.

Hiired, rotid ja karihiired liiguvad joostes või väikeste hüpetega. Lumel liiguvad nad põhiliselt hüpates. Tavaliselt jätabavad nad kandval lumepinnal maha nelikjäljed, pehmes lumes aga paarismäljed. Ka pikast sabast jäab lumele enamasti jälg.

Rotid kaaluvad umbes 400 g, tagajala jälg on u 3 cm pikk. Rottide jälgivõib talvel kohata põhiliselt hoonete ümbruses. Hüpates on sammupikkus vaid u 7 cm. 30-50 g kaaluva **kaelushiire** tagajala jälg on 2,3-2,7 cm pikk. Tavalised on paarismäljed, rahulikul hüppel on sammuvahel u 10 cm. Nelikjälgede puhul meenutab jälerida veidi väiksema orava jälgit.

Karihiired on meie väikseimad imetajad. Mets-karihiir kaalub kuni 12 g, samas kui kääbus-karihiire kaal on vaid 1,2-4 g. Karihiire hüppe pikkus on 4-10 cm. Karihiired ei liigu kaua lumel, nad poevad üsna pea tagasi lume alla. Kui loom ei pääse lume alla tagasi, hukkub ta juba mõne minuti pärast.

- 1 Rott
- 2 Kaelushuur
- 3 Karihiir

Karihiir

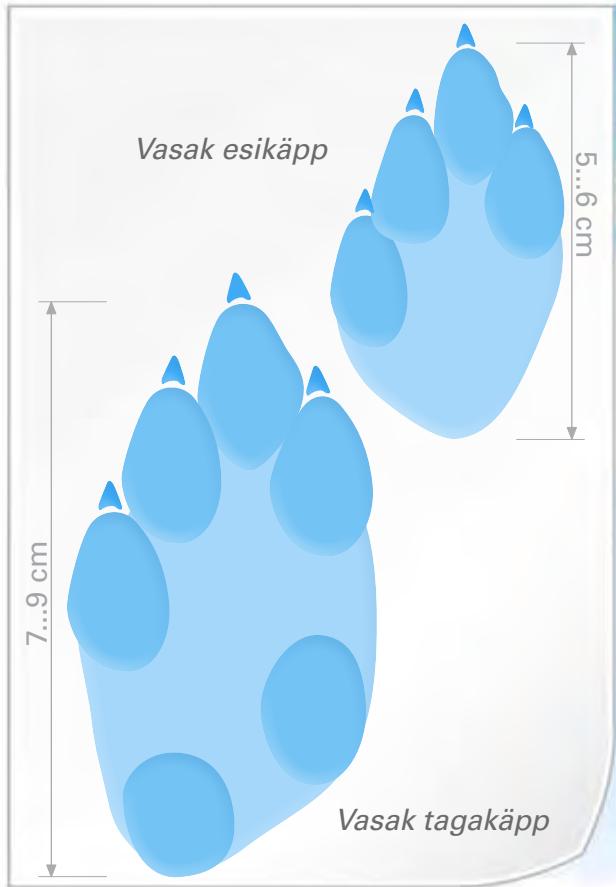
Halljänes

Jäneseliste seltsi jäneslaste sugukonda kuuluvat halljänest kohtame sageli pöldudel, metsaservades ja põõsastikes ringi silkamas; suurtes metsamassiivides ta ei ela. Tema pruunikashall karvastik muutub talvel vaid veidi heledamaks, pikliku sabu ülapool on aga aastaringselt must. Selle järgi on ta eristatav meie teisest jäneseliigist valgejänesest. Halljänese suviseks toiduks on rohttaimed, talvel sööb ta peamiselt puude oksi, pungi ja koort. Jänestel esineb koprofaagia - osa väljaheiteid süükse ära.

Halljänese käpad on kitsamad ja tallad vähem karvased kui valgejänesel. Ovaalsetes jalajälgedes on näha neli varbajäljendit. Tagajala jälg on u 7-9 cm pikk.

Halljänese tüüpilise jäljemustri moodustavad eespool körvuti asetsevad suuremad tagakäpa jäljed ning neile järgnevad hanereas väiksemad esikäpa jäljed. Rahulikult hüpates on hüppe pikkus u 40 cm. Kiiruse kasvades venib samm pikemaks ja jäljed asuvad üksteisest kaugemal.

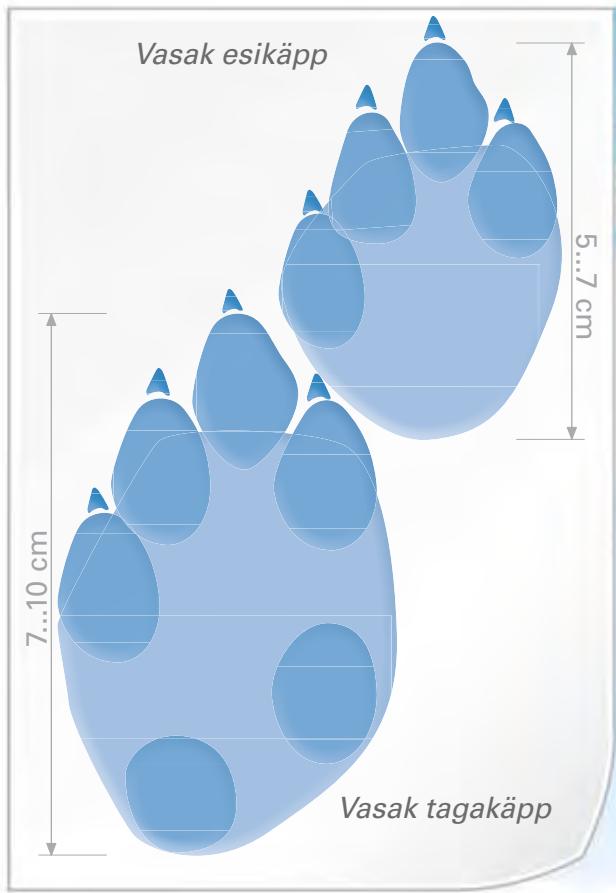

Valgejänes

Halljänesest pisut väiksem ja kergem valgejänes eelistab elupaigana metsi ja rabasid, samas võib teda kohata ka metsalähedastel pöldudel. Pruunikashall karvastik muutub talvel valgeks, vaid körvatipud on aastaringselt mustad. Talvel sööb valgejänes põhiliselt puude-põösaste oksi ja koort, suvel on tema toiduks mitmesugused rohttaimed.

Talvel on valgejänese käpad tugevalt karvased ja jälgid seetõttu suured, ümaramad ja laiemad kui halljänesel. Tagajala jälg on u 7-10 cm pikk. Saavutamaks lumel laiemat kandepinda, ajab loom varbad laialti. Valgejänes liigub tavaliselt hüpates, rahulikus tempos liikudes on hüppe pikkus u 40 cm. Jäljemustri moodustavad eespool körvuti asetsevad suuremad tagakäpa jälgid ning neile järgnevad hanereas väiksemad esikäpa jälgid. Jalajäljes on näha neli varbajäljendit.

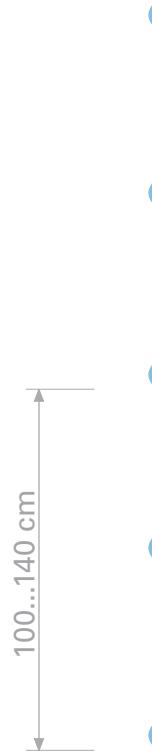
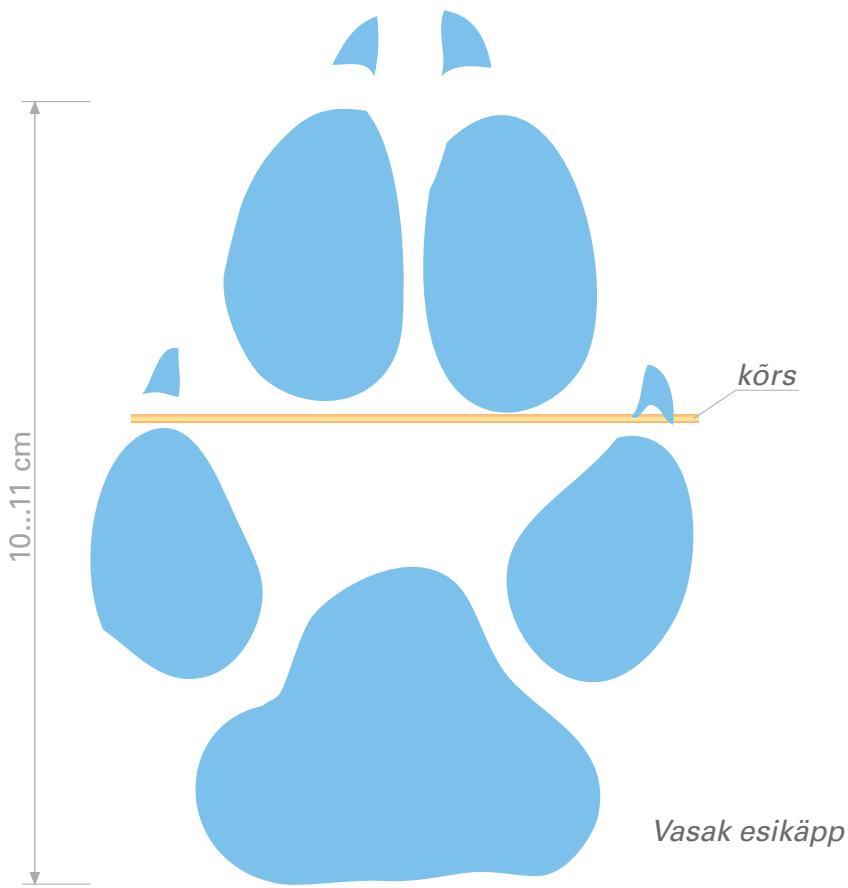
Hunt

Hunt ehk susi on koerlaste sugukonna suurim loom: isasloom võib kaaluda kuni 80 kg. Hunt asustab kõiki elupaiku, suurema tõenäosusega võib teda kohata ulatuslikes metsamassividest, sooservades ja võsastikes. Ta võib tulla ka inimasustuse lähedusse.

Võsavillem on tüüpiline kiskja. Talvel toitub ta sōralistest, jänestest ja pisematest kiskjatest. Ka suvel murrab ta sōralisi, aga vähem kui talvel. Lisaks kütib koduloomi ning närilisi, ära ei põlga isegi putukaid ja linnumune.

Koerlastele omaselt on hundi esijalgadel 5, tagajalgadel 4 varvast. Lühike esijala sisevarvas asetseb aga niivörd körgel, et see jälgne ei jäta. Esijala jälg on 10–11 cm pikk, tagajala oma u 1 cm võrra väiksem. Hund tagajala jälg on korrapäraselt piklik, esijala jälg aga varieeruvam, sest varbad on väga liikuvad. Kui asetada rohukörs jäle pöhja nii, et see on välimiste varvaste jälgede esiservadega ühel joonel, siis hundi jäljes ei lõika körs kahe keskmise varvaste jälgiga, koeral aga küll. Traavil, tavalisemal liikumisviisil, on sammupikkus u 1 m. Jäljed kulgevad siis enam-vähem sirges reas. Karjas võivad hundid liikuda hanereas, jälg jäljes, sammupikkusega u 65-75 cm.

Rebane

Rebane kuulub kiskjaliste seltsi koerlaste sugukonda. Elupaigana eelistab ta avamaastikke, mis vahelduvad metsatukkidega. Reinuvaderi menüü on mitmekesine. Toiduks kõlbavad linnud, nende munad ja pojad, hiired, jänesed ja teised väiksemad selgroogsed, samuti raiped. Nälja korral sööb putukaid ja teisi selgrootuid.

Rebase üksikjälg on pikliku kujuga, jäljes on näha neli varbajäljendit, küünised on pikad ja kitsad. Esijalgade jälgid (pikkus 5,5-7 cm) on tagajalgade omadest suuremad (5-6 cm). Kui asetada rohukörs jälje põhja nii, et see on külgmiste varvaste jälgede esiservadega ühel joonel, siis rebase jälges ei lõika kõrs keskmiste varvaste jälgi, koeral aga küll.

Kondides ja aeglasel traavil eristuvad rebase jälgid koera omadest ka jälgede asetuse poolest. Rebase jälged on ühes sirges rivis, samas kui vänderdanud koera jälgi saab omavahel ühendada vaid murdjoonega. Rahulikul traavil on rebase sammupikkus u 60 cm. Saakloomaga jälitades või vaenlase eest põgenedes liigub loom pikkade hüpete või galopiga. Sügavas lumes liikudes astub tagajalg esijala jälgje.

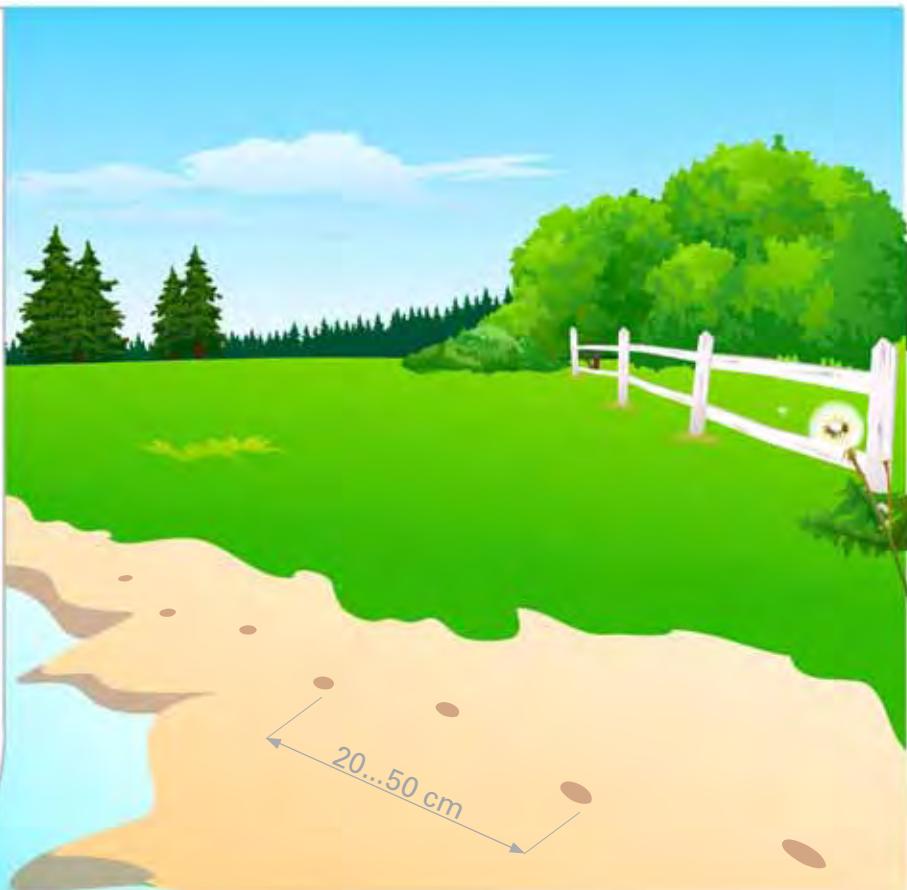
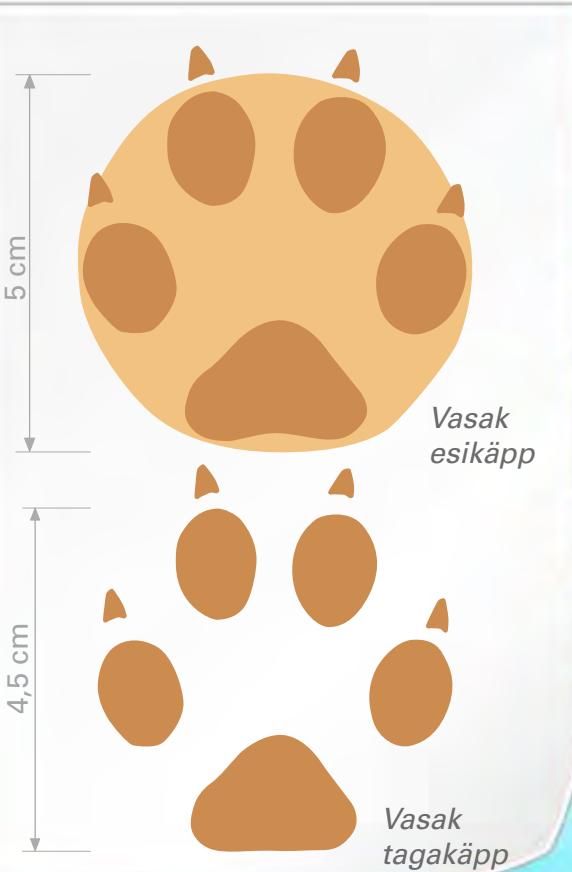
Kährikkoer

Kährikkoer ehk kährik on hallikaspruunika karvastikuga jässakas koerlane. Tema algne kodumaa asub Kaug-Idas, 1950. aastatel Eestisse asustatud loom tunneb end siin kõikjal koduselt. Elupaiga suhtes on ta vähenöödlik, leppides vanade mägra- või rebaseurgudega, harva kraabib endale ise lühikese uru. Kährik on segatoiduline loom. Tema toit on mitmekesine: pisinärilised, linnupojad, konnad, sel grootud, marjad, puuviljad, raiped jm. Sügiseks kogub loom naha alla rasvakihi ja heidab taliuinakusse. Talvine uinak on rahutu ning sõltub rasvavarudest ja ilmast. Soojadel päikesepaistelistel talveilmadel võib teda näha toimetamas pesa ümbruses.

Kährikkoera jalajäljed on rebase omadest väiksemad ning ümaramad. Esijala jälg on u 5 cm pikk ja 4,5 cm lai, tagajala jälg on veidi väiksem. Astudes sirutab ta varbad harali, mis annab jäljele omase ümaruse. Jäljes eristuvad tallapäkkade ja küüniste jäljendid.

Kährik liigub tavaliselt köndides või rahulikult traavides. Sammu pikkus on umbes 0,5 m. Jäljerida on ebakorrapäraselt looklev. Sügavas lumes hüpates asetab loom tagajalad esijalgade jälgedesesse. Maha jäävad paarisjäljed, mille sammuvaheline lume sügavusest olenevalt kõigub 60 cm-st kuni 1 m-ni.

Pruunkaru

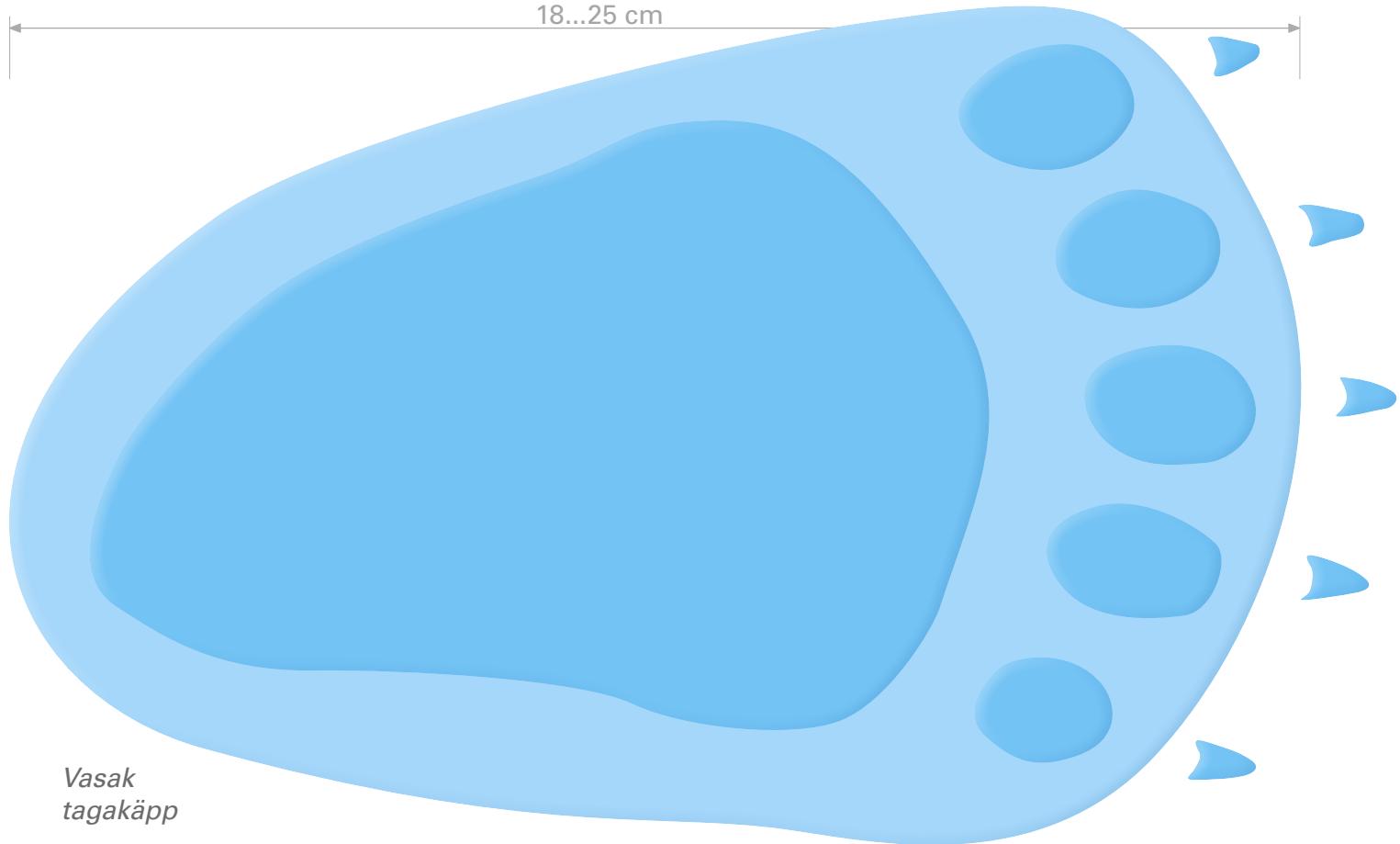
Suur ja massiivne pruunkaru (selts kiskjalised, sugukond karulased) elab põhiliselt suuremates metsamassiividest. Täiskasvanud isasloom võib kaaluda kuni 400 kg. Mesikäpp sööb marju, rohttaimi ja nende juuri, putukaid, mett, raipeid.

Karu jälg võib lumel näha hea õnne korral varakevadel, sest meie kliimas teeb loom taliuinakut. Kondides toetub loom kogu tallale. Esijala jälg on lai ja lühike, viie varbajälje ees on näha küüniste jälgvi. Tagajala jälg meenutab inimese jala jälige, kuid karu „suur varvas“ on köige välimsem, samuti on varbajälgede ees küüniste jäljed. Karu ligikaudset vanust saab määrata tema jälgede järgi: 6–9 cm laiused esikäpa jäljed kuuluvad sama aasta poegadele; laiusega 9,5–11 cm-t karudele vanuses 1–2 aastat ja laiusega alates 12 cm-st täiskasvanud isenditele. Täiskasvanud looma tagajala jälgipikkus on 18–25 cm.

Karu liigub tavaliselt kondides, asetades tagajala maha esijala jälest eespool. Sügavas lumes astub loom oma jälgedes.

18...25 cm

Nirk ja kärp

Nirk suvel

Nirk ja kärp on välimuselt teineteisega sarnased kärplased. Pika ja saleda kehaga loomad kannavad suvel selja pealt punakaspruuni, kõhu alt valget kasukat. Talveks värvuvad mölemad valgeks, ainult kärbi sabaots jäääb muutumatult mustaks.

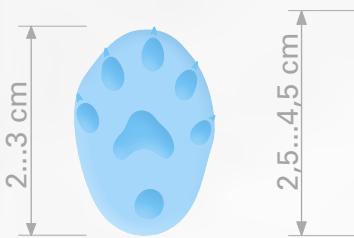
Nirk on meie köige väiksem kiskja, täiskasvanud isasloom on keskmiselt 16 cm pikk ja kaalub u 54 g. Kärp on nirgist vaid veidi suurem ning raskem.

Elupaigaks eelistavad mölemad lagedamaid alasid – veekogude kaldaid, heinamaid, põlde. Nende jälg võib kohata aga ka metsas ja inimelamute ümbruses. Põhitoiduks on pisinärilised, kuid nad saavad jagu ka enesest suuremast saakloomast.

Kärbi ja nirgi jälg on raske eristada. Nirgi jäljed on väikesed, esijala jälige pikkus on kõvemal pinnasel 1,5 cm, lumel 2–3 cm. Ehkki kärbi käpajälg on suuremad (esijala jälg on kõvemal pinnasel 2 cm, lumel 2,5–4,5 cm pikk), ei ole kohevas lumes see eristatav. Loomad liiguvad peaaegu eranditult hüpates. Jäljerida koosneb enamasti paarisjälggedest. Nii nirgi kui ka kärbi puhul on iseloomulik, et pikad hüpped vahelduvad lühematega, nirgi hüppel on sammuvaheline tavaliselt 20–50 cm, kärbil 30–80 cm. Jälgvi ajades võib märgata, et loomad on tunginud aeg-ajalt hiirte käikudesse, olles liikunud lume all pikki vahemaid. Kõval lumekoorikul võivad mölemal olla jäljed kolme- või neljakaupa rühmas.

Vasak
esikäpp

Nirk

Kärp

Kärp talvel

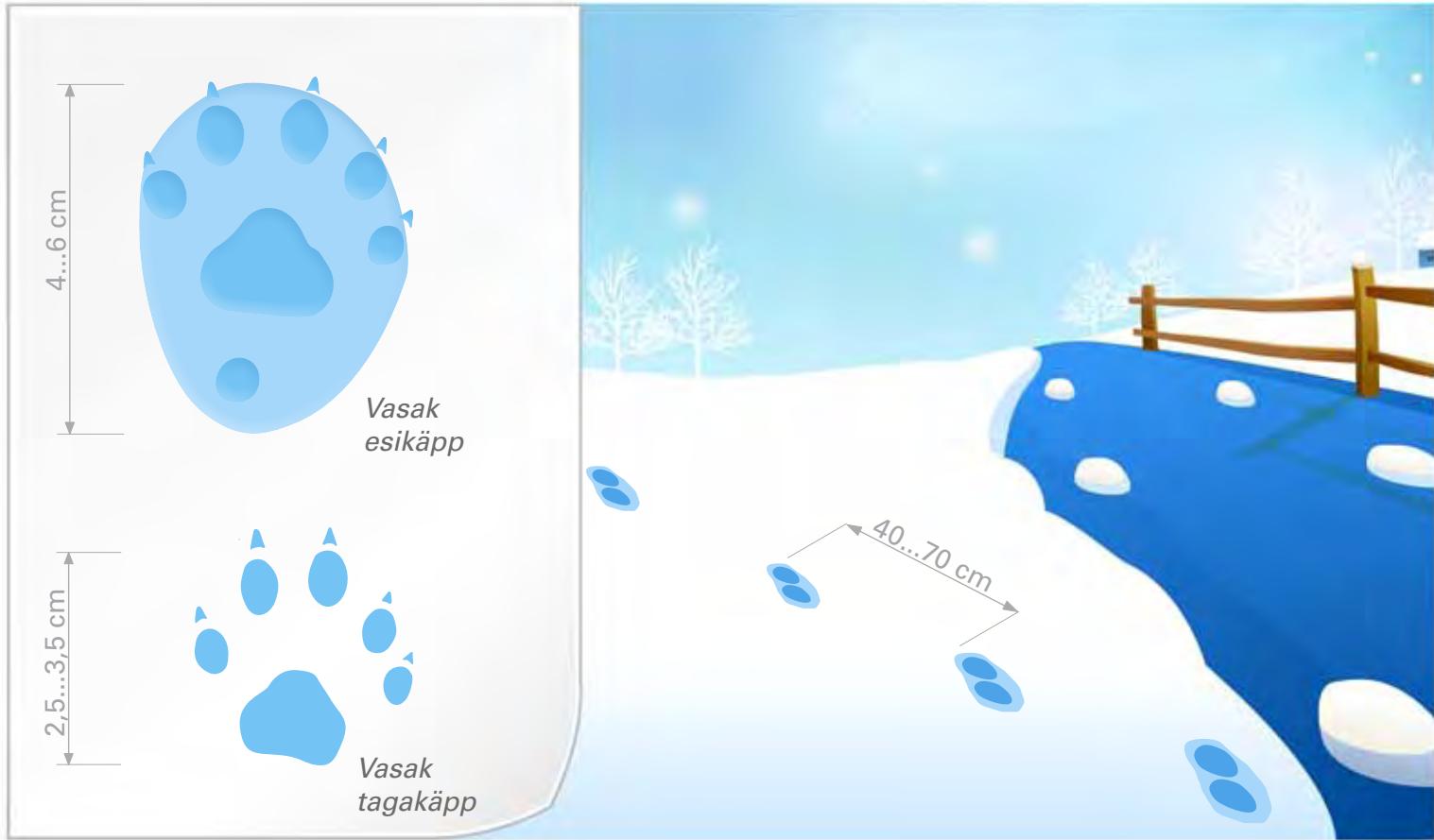
nirk 20...50 cm
kärp 30...80 cm

Mink

Mink ehk ameerika naarits kuulub kärplaste sugukonda. See Põhja-Ameerika päritoluga võõrliik on meie loodusesse levinud karusloomafarmidest. Poolveelise eluviisiga mink on ühtlaselt tumepruuni värv; erinevalt euroopa naaritsast on tal valge ainult alalõug. Varvaste vahel on osalised ujulestad. Mingi eelistatumad elupaigad on väikesed jõed, ojad, suvel kohtab teda sageli järvede ääres. Hämaras ja öösel tegutseudes toitub ta peamiselt närilistest ja kaladest, vähem kahepaiksetest.

Talvel võib mingi jälgjätkaja leida vaikse vooluga ojade ja jõgede kallastel ning jääl. Tema jäljed on suuremad kui kärbil, kuid väiksemad metsnugise jälggedest. Esijalgadel on talla tagaservas väike kannamöhn. Esijala jälg on kõvemal alusel u 3-3,5 cm, lumes u 4–6 cm pikk. Tagajala jälg on esijala omast väiksem. Jäljed asetsevad jäljereas tavaliselt paaridena, harvem nelikutena. Madalal tihedal lumel on paarisjälgede sammupikkus u 40-70 cm, nelikjälgedel 60-90 cm.

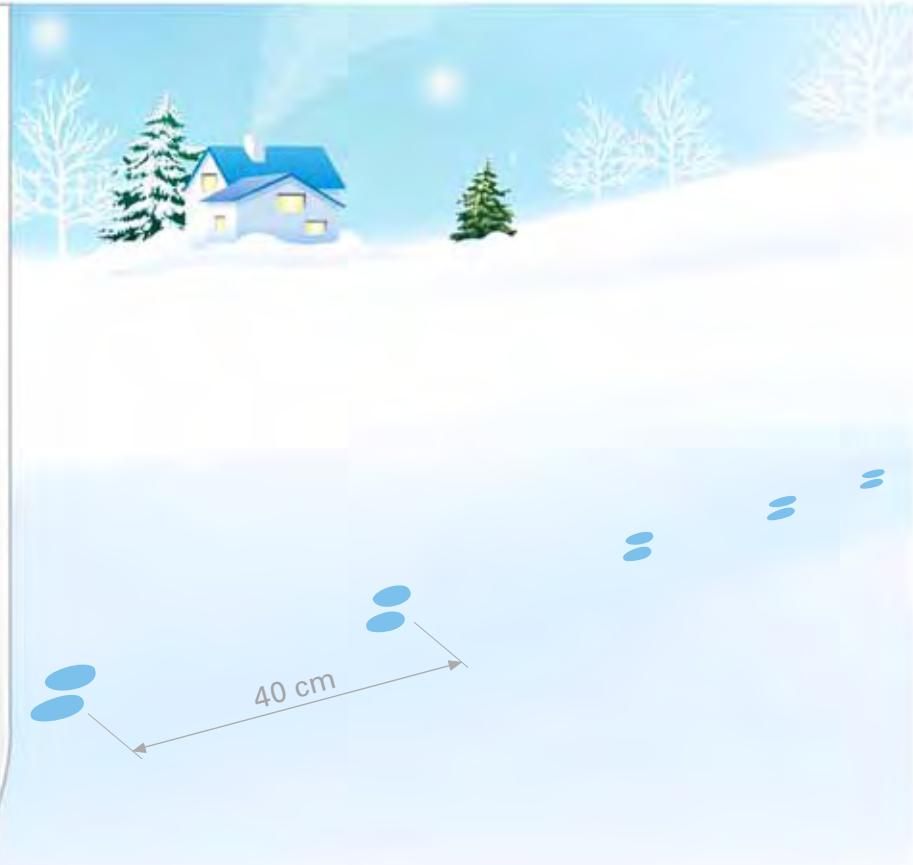
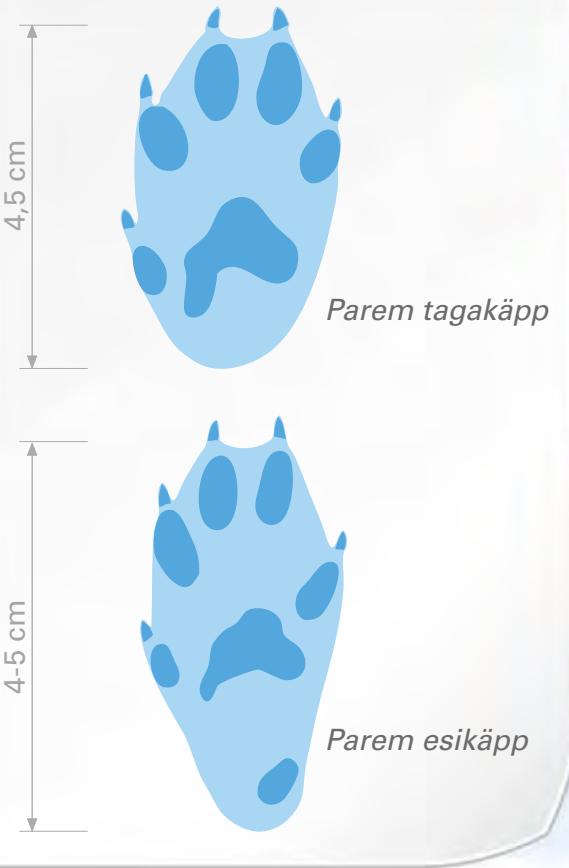
Tuhkur

Valgekirju näoga tuhkur ehk rahvakeeles tõhk on kiskjaliste seltsi kärplaste sugukonda kuuluv väikekiskja.

Tuhkur elutseb veekogudeäärsetel aladel, sageli jõeluhtadel, erinevalt mingist võib esineda aga ka veekogudest eemal (metsatukkades, inimelamute juures). Tuhkur toitub eeskätt pisinärilistest, vähem kahepaiksetest jt. Loom tegutseb peamiselt öösiti ja üksi. Uru rajab ta omale kaldavallidesse või puujuurte alla.

Tuhkru esijala jälgie pikkus on kõvemal pinnasel 3–3,5 cm ja lumes 4–5 cm, tagajala jälg on natuke väiksem. Jäljerida meenutab kärplastest enam mingi jälgi. Hüppe pikkus varieerub, kõval alusel on see 50–60 cm, lumes u 40 cm. Siiski arvatakse, et erinevalt mingist teeb tuhkur lisaks paarisjälgedele sagedamini nelik- ja kolmikjälgi. Pikemalt jälgi pidi minnes võib lõpuks ära arvata, kellega tegu. Kuigi ka tuhkur armastab tihtipeale tegutseda veekogude kallastel, on mink siiski veekogudega rohkem seotud.

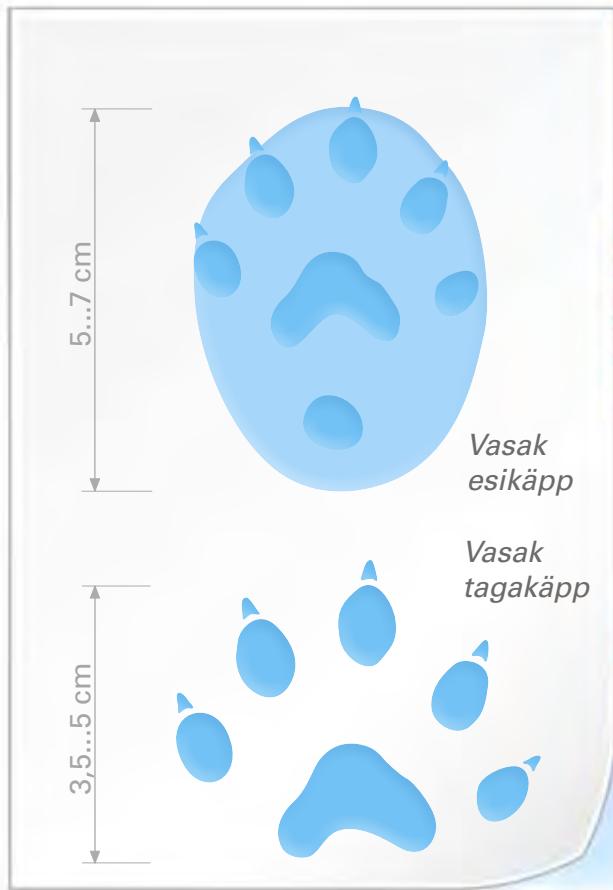
Metsnugis

Metsnugis on kassisuurune saleda kehaga kärplane. Tema karvastik on pruun, kurgu all on iseloomulik kollakas laik. Nugis on tüüpiline metsaloom, kuid viimastel aastatel on üha sagedamini on ta sattunud taluõuedesse saagijahile. Jahti peab ta nii maapinnal kui ka puu otsas. Nugis sööb peamiselt linde, oravaid, pisinärilisi, jäneseid ja suuremaid mardikaid, aga ka marju.

Metsnugise esi- ja tagajalgadel on viis küünistega varvast. Esijala jälg on kövemal alusel u 4 cm, lumes 5–7 cm pikk. Tagajala jälg on veidi lühem, vastavalt u 3,5 cm ja 5 cm. Esijalgadel on talla tagaservas väike kannamöhn. Talvel on jalatallad karvased, mistöttu ei ole jälgedes võimalik eristada varbajäljendeid.

Metsnugis liigub tavaliselt hüpates. Jäljerida koosneb enamasti paarisjälgedest, kus loom on asetanud oma tagakäpad täpselt esikäppade jälgedesse. Parema ja vasaku poole jäljed on lähestikku, üks teisest natuke eespool. Sammuvahe on 50–70 cm. Kiirel põgenemisel jäääb maha jänesejälgi meenutav rida.

Mäger

Töntsaka kehaga mäger on meie suurim kärplane. Tema meeliselupaikadeks on liigirikkad segametsad, kuid mägraурge on leitud ka kuivadest männikutest ja isegi rabasaartelt. Kõigesööja loomana otsib ta selgrootuid loomi ja söödavaid rohttaimi, nende vilju ja juurikaid, püüab konni ja hiiri, otsib linnumune ja -poegi. Novembrist märtsini teeb mäger liivapinnasesse kaevatud urus taliuinakut. Mitme sissepääsuavaga uru tunneb ära sissepääsu ees oleva vao järgi. Suurte sulade ajal käib loom vahel väljas.

Mägra jäljed meenutavad miniatuurseid karujälgi: ka mäger toetub köndides kogu tallale ning tal on igal jalal viis küüntega varustatud varvast. Tavaliselt astub mäger esijalgadega talla esiosale toetudes; sel juhul on esijala jälg u 5 cm pikk, kogu tallale toetudes u 7 cm pikk. Tagajala jälg on keskmõhna tagaservani u 4,5 cm ja kanna servani 6,5 cm pikk. Esijala varvaste küüned on pikad, olles umbes kaks korda pikemad tagajala varvaste küüntest. Rahulikul könnil, mägra tavalisemal liikumisviisil, moodustub paarisjälgedest sikskiline jäljerida, kus sammuvahе on u 40-60 cm. Kiiremal traavil pikeneb sammuvahе kuni 90 cm-ni.

Parem
esikäpp

Saarmas

Poolveelise eluviisiga saarmas kuulub kärplaste sugukonda. Täiskasvanud looma keha on u 70 cm ja saba 35–50 cm pikk. Elupaigaks eelistab ta järsukaldalisi jõgesid, kus talvel on jäävabu alasid, aga ta võib elada ka järvede kallastel. Talvel kasutab toitumispaikadeks ka väiksemaid ojasid ja kraave. Saarma põhitoiduks on kalad, kuid ta sööb ka konni, vähke ja limuseid.

Saarma kõgil jalgal on viis ujunahaga ühendatud varvast. Ümara kujuga esijala jälg on u 7 cm pikk. Väikesed küüniste jäljendid paistavad tallamöhna otstena. Tagajala jälg on esijala omast väiksem, varieerudes 6–9 cm-ni, olenevalt sellest, kui suur osa tallast on maad puudutanud.

Saarmas liigub tavaliselt hüpates, seejuures võivad üksik-jäljed asetseda jäljereas erinevalt. Hüppe pikkus on tihedal, kandval lumel 70-110 cm. Sügavamas lumes on hüpped lühemad (u 40-50 cm), maha jäävad paarist-jäljed ja olenevalt lume paksusest kas saba või kogu keha poolt tekitatud vagu.

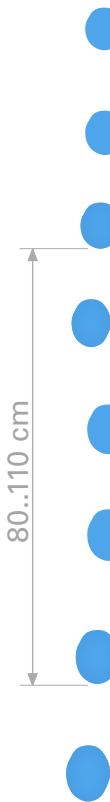
Ilves

Peidulise eluviisiga ilves on jõulise kehaga kaslane. Ilvese meeliselupaigaks on tavaliselt suuremad metsamassiivid. Viimasel ajal on ta tulnud ka asulate lähistele. Ilves on kiskja, kes ronib osavalt puudel, kuid saaki ründab maapinnal. Peamised saakloomad Eestis on metskits, jänesed, rebane, kobras, kanalised.

Ilvese esijalgadel on viis ja tagajalgadel neli varvast, siiski on esijala sisevarvas nii kõrgel, et jäljes seda näha ei ole. Talvel on käpad üleni karvadega kaetud, kergendades sügavas lumes liikumist. Ilma küünisejälgedeta jalajäljed on ümarad ja talvel karpase talla töttu ebaselge kontuuriga. Ilvese jälg on ebasümmeetiline, kahest keskmisest varbajäljendist ulatub sisemine kaugemale ettepoole. Esijala jälg on 7–9 cm pikk, tagajala jälg on veidi väiksem.

Köndides asetab loom tagajala maha esijala jäljest eespool ja siksakilises jäljereas vahelduvad kaks parempoolset jälgje kahe vasakpoolse jälgega. Sügavas lumes astub ilves tagajala esijala jälg. Sageli võib jälderida lõppeda mõne murdunud puu juures, sel juhul tasub jälgi edasi otsida tüve teisest otsast. Emailves ja pojad võivad hanereas liikudes astuda osavalt üksteise jälgedes, nii et jälgede järgi on hiljem raske loomade arvu arvata.

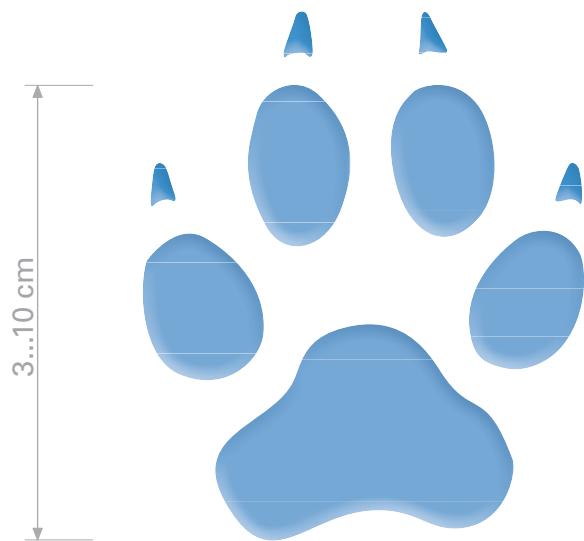

Koer ja kass

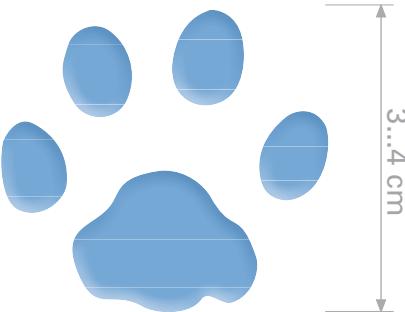

Koeratõuge on väga palju, mistõttu võivad koerajäljad olla väga erineva suurusega. Jäljad on sarnased teiste sama suurte koerlaste – rebase, hundi – jälggedega. Siiski ei ole koera jälg nii piklik, samuti ei asetse külgmiste varvaste jäljendid oluliselt tagapool keskmiste varvaste jälgenditest. Koera küüniste jäljendid on jämedad ja tömbid.

Kass ehk kodukass on ainus koduloom kaslaste hulgas. Kassi esijalgadel on viis ja tagajalgadel neli varvast. Esijala sisemine varvas asub siiski nii kõrgel, et jäljendit see ei jäta. Kassijäljele on iseloomulik see, et kahest keskmisest varbajälgist ulatub sisemine kaugemale ettepoole sissetömmatavate küüniste tõttu ei ole küünisejälgi näha. Ümara kujuga jalajälg on u 3–4 cm pikk.

Vasak esikäpp
Koer

Vasak esikäpp
Kass

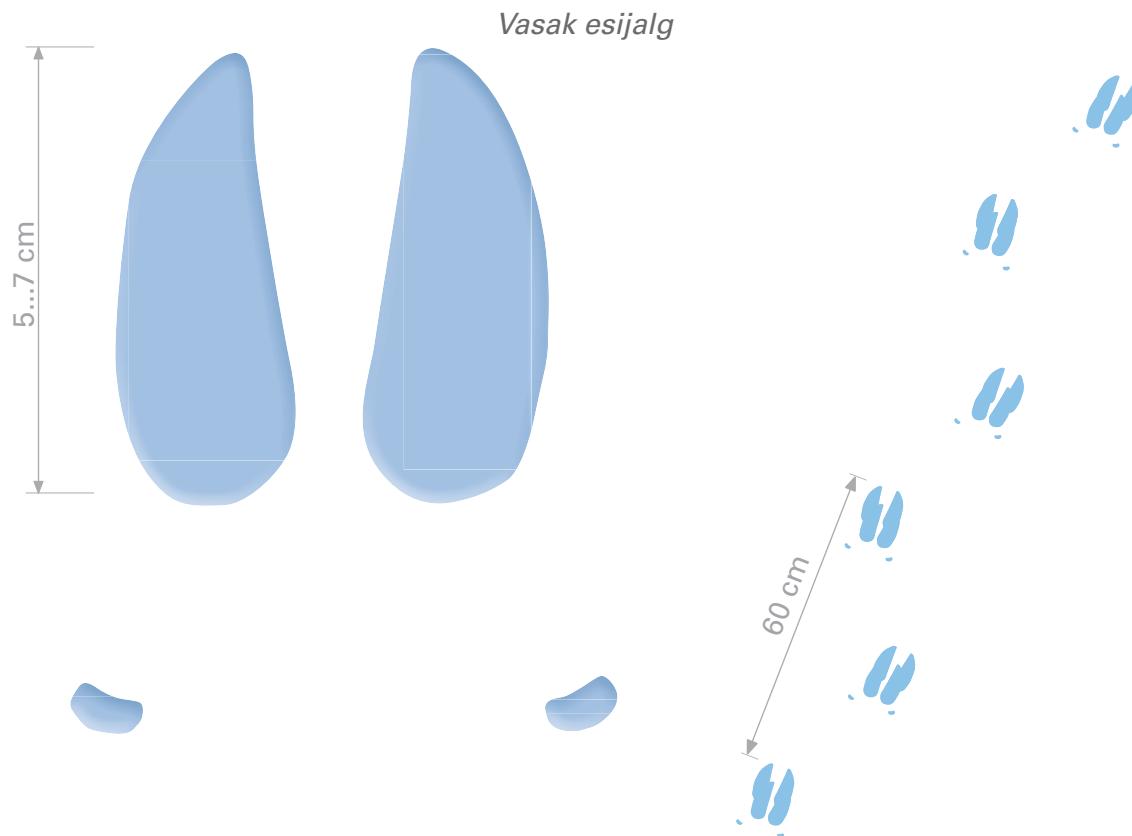
Metssiga

Metssiga on sõraliste seltsi sigalaste sugukonda kuuluv massiivne loom. Tema meelispaiakadeks on niisked lopsaka alustaimestikuga leht- ja segametsad, samuti sooservad ja veekogude kaldad, kus ta leiab toitu ja varju. Metssiga on kõigesööja. Suurema osa toidust hangib ta maad sonkides. Sealt leiab ta taimede juuri ja risoome, putukate vastseid ja muid loomakesi. Lisaks sööb hiiri, konni, linnumune- ja -poegi, samuti taimede maapealseid osi ja tammetörusid.

Jälje suurus sõltub looma vanusest. Sõra jälje pikkus on u 5–7 cm, seejuures on esijala sōrad ainult veidi suuremad tagajala omadest. Sōrad on peaaegu sama laiad kui pikad. Erinevalt enamikest sõralistest asetsevad metsseal sōrgatsid nii madalal, et jätabad jäljendid ka kõval pinnasel. Põrsail ei toetu esimestel elukuudel sōrgatsid maha ega jäta ka jäljendeid.

Tavalisem liikumisviis on kond (sammupikkus u 40-60 cm). Liikudes katab tagajala jälg esijala jälje, sōrad on veidi väljapoole pööratud. Traavil sammuvahе pikeneb. Sügavas lumes lükkab juhemis kehaga sügava vao, mida mööda käib kogu kari.

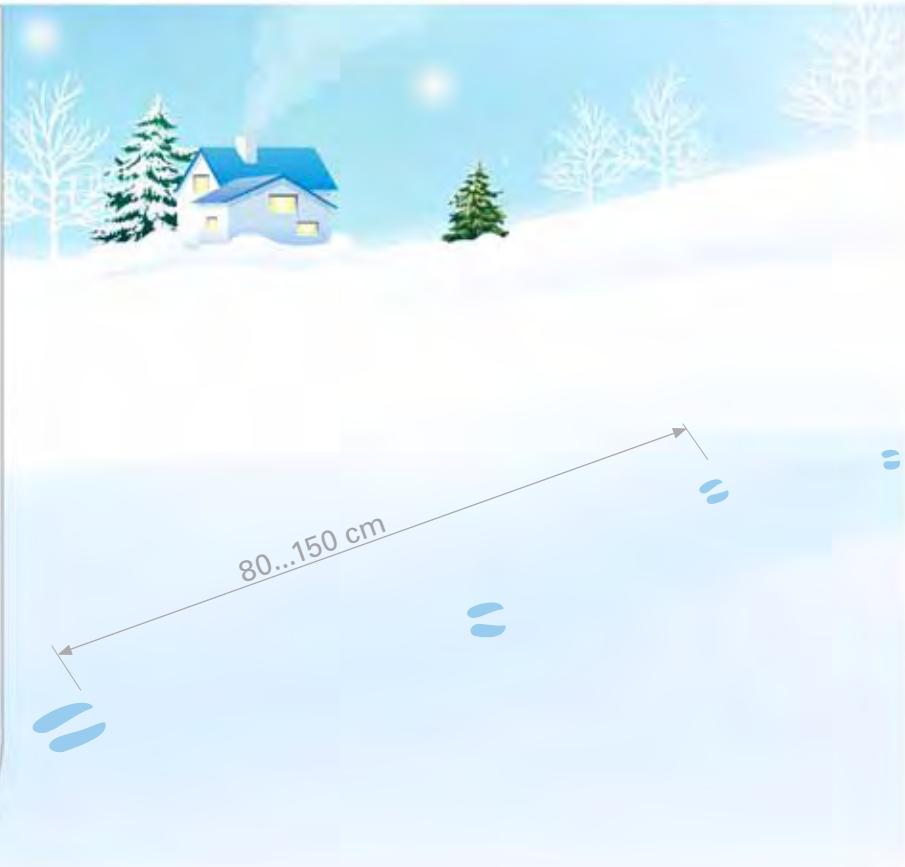
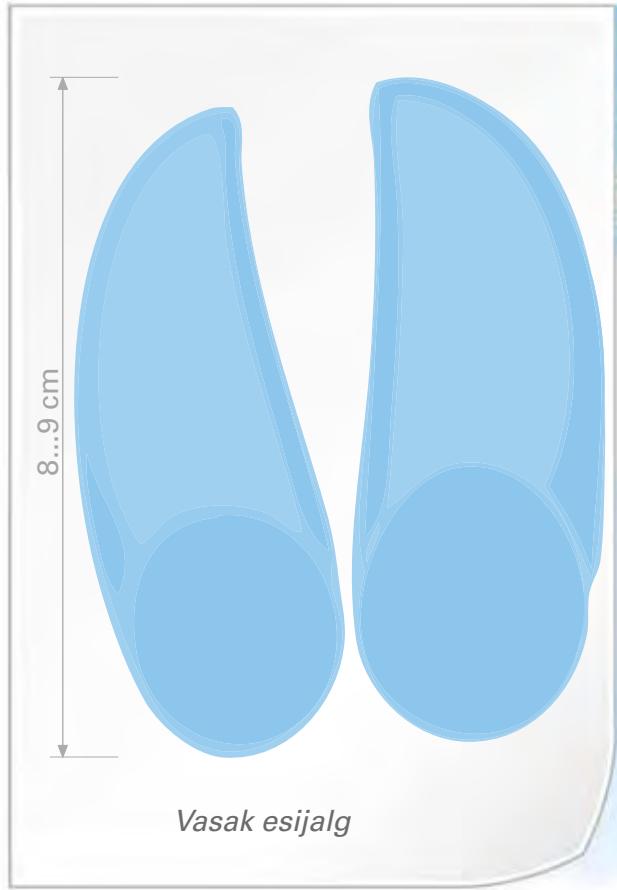
Punahirv

Sõraliste seltsi hirvlaste sugukonda kuuluv punahirv on suuruselt metskitse ja põdra vahepealne. Täiskasvanud looma õlakõrgus on 1,2–1,5 m. Looma karvastik on suvel punakaspuruuni, talvel hallikaspuruuni tooni. Täiskasvanud isasloomal on ühel sarvel tavaliselt viis või rohkem haru.

Punahirv on Eestis sagedasem Hiiumaal, Saaremaal ning mandri lääne- ja lõunaosas, üksikuid isendeid võib aga kohata kõikjal Eestis. Elupaigana eelistab ta lagendikke ning rikka alusmetsaga lehtpuu- ja segametsi, kust ta leiab varju ja toitu – rohtu, puude-põõsaste võrseid ja koort, samblikke ning marju.

Punahirve jälje üldkuju on ümaram kui teistel meie hirvlastel. Esijala jälg on u 8–9 cm pikk ning 6–7 cm lai; tagajala jälg u 6–7 cm pikk ja 4–5 cm lai. Üldjuhul ei ole näha sõrgatsite jäljendeid. Loom liigub tavaliselt kõndides või rahulikult traavides, tagajala jälg asetseb siis esijala jälje peal või kõrval. Sammuvahe on 80–150 cm. Galopeerides astub tagajalg esijala jäljest ette. Hüpates või pehmel pinnasel on punahirve sõrad tugevalt harali ja sõrgatsite jäljendid nähtavad.

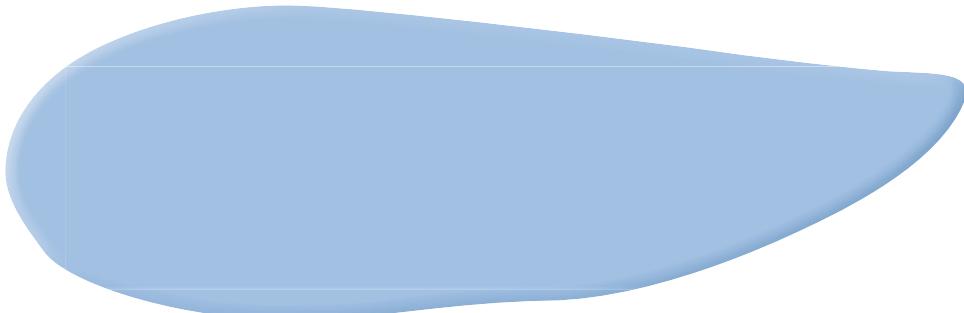
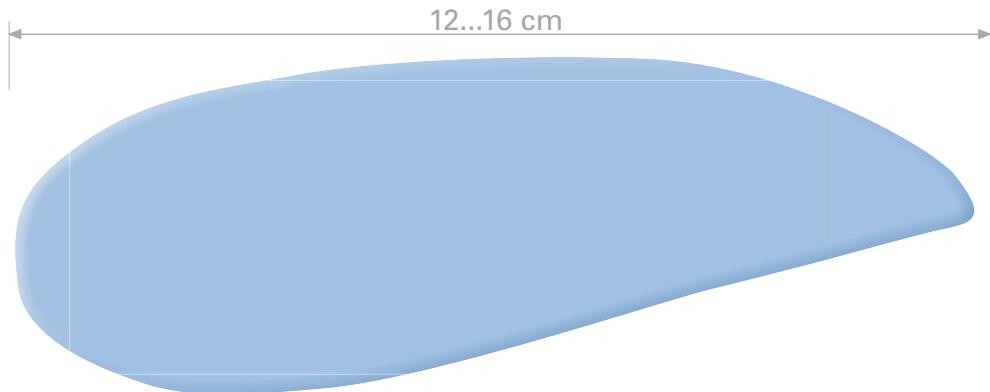

Põder

Pikkade jäsemetega põder on hirvlaste sugukonna suurim esindaja ja ühtlasi meie metsade kõige kogukam loom. Täiskasvanud looma õlakõrgus võib küündida kuni 1,9 m-ni ning loom võib kaaluda kuni 600 kg. Põder on liikuv loom, kes vahetab vastavalt aastaajale ka elupaika. Talve veedab ta rohkem lumevaesemates ja kuivemates metsades, kevade ja suve luhtadel, soostunud metsades ja soodes, kus on rohkem süua. Taimtoidulise loomana sööb ta suvel peamiselt rohttaimi, talvel puude-põõsaste vörseid ja koort.

Põdra võimsate sõrgade jälg on raske teiste loomade jälggedega segi ajada. Täiskasvanud looma sõra jälg võib olla 12–16 cm pikk. Esijalgade jälgedes paistavad ka sõrgatsite jäljendid. Põder liigub tavaliselt kõndides. Rahulikul könnil ulatub sammupikkus 1,5–2 m-ni. Tagajalg astub esijala jälgile või jäääb sellest veidi tahapoole. Tihti veab loom sõraotstega lumele kaksikriibu. Sügavamas lumes liikudes ei tösta põder jalgu kõrgele ning nii tekib kaks könnivagu. Traavil astub loom tagajala esijala jälest ettepoole, sammuvahe pikeneb.

Vasak esijalg

Metskits

Metskits on meie metsade üks graatsilisemaid loomi. See sihvaka keha ja pikkade jalgaega väike hirvlane on ühtviisi kaunis nii tähelepanelikult ümbrust jälgides kui ka pikkade hüpetega eemale pagedes. Elupaigana eelistab metskits liigendatud maastikke, kus heina- ja põllumaad vahelduvad metsadega. Tema suviseks toiduks on rohttaimed, talvel sööb põhiliselt puude-põösaste oksi ja koort.

Metskitse sōrad on väikesed ja kitsad. Sōra jälg on 4,5–5,5 cm pikk. Metskits liigub tavaliselt kõndides. Jäljed on veidi väljapoole suunatud ja sõrgatsite jäljendeid ei ole tavaliselt näha.

Lumes astub loom tavaliselt oma jälgedes, sammuvahе on tavaliselt alla 1 m. Traavil sammuvahе pikeneb 1-1,4 m-ni, tagajalg astub esijala jälest ettepoole. Põgenedes liigub loom pikkade hüpetega, sōrad on seejuures V-kujulised, näha on sõrgatsite jäljendeid. Hüppe pikkus on tavaliselt u 2 m, harvem ulatub 4 m-ni.

Luiged, haned, pardid

Hallhani

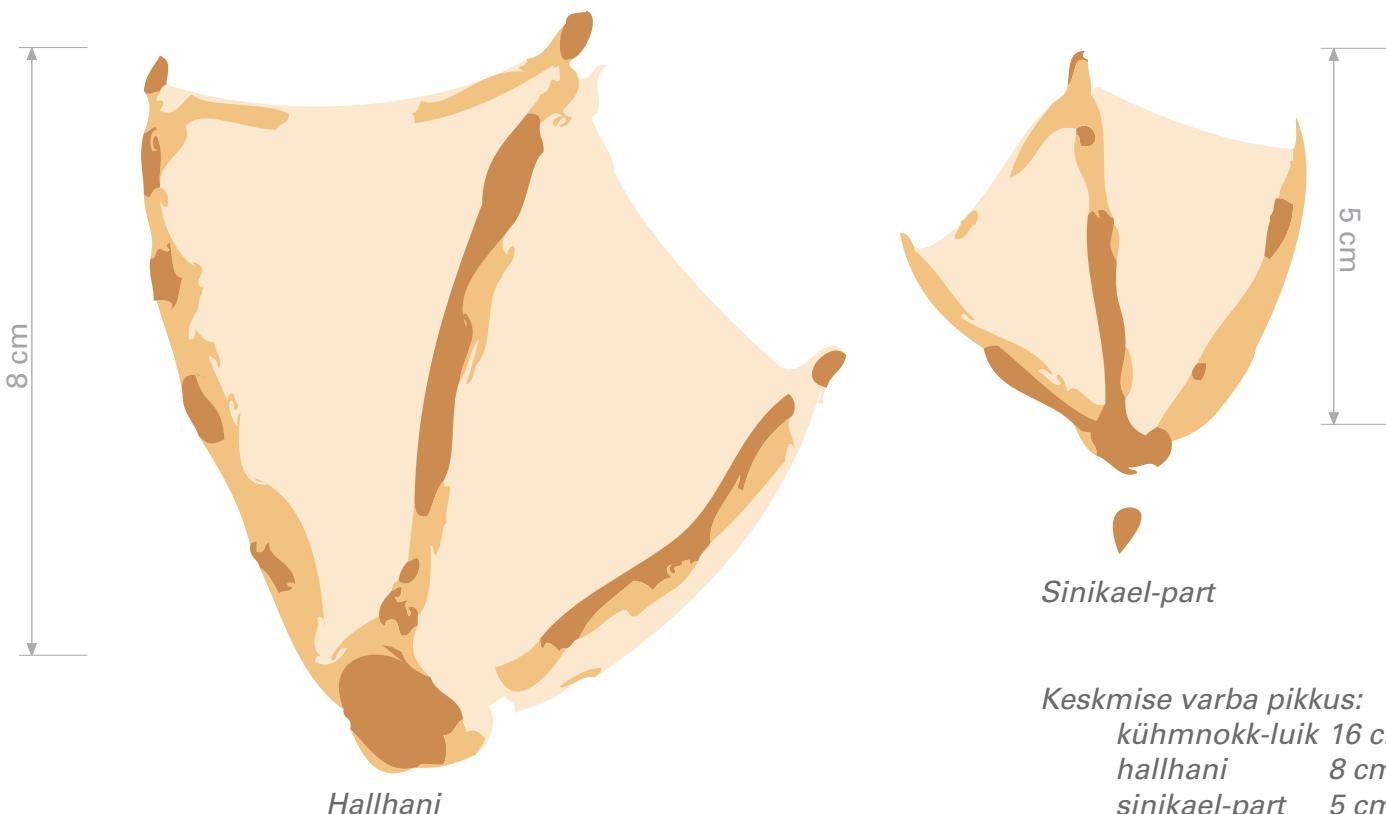
Sinikael-part

Hanelised on oma eloviisilt peamiselt veega seotud linnud. Kehaehituselt on nad suhteliselt matsakad, sulestiku värvus võib isas- ja emaslindidel olla erinev. Oma tugevate jaljade ja ujulestade töttu on nad väga head ujujad. Haneliste jälgi võib kõige sagedamini leida veekogude kaldamudas ja liivikutel. Meie haneliste hulka kuuluvad luiged, haned ja pardid.

Luikede jälg on kerge ära tunda juba suuruse järgi: kühnmnokk-luige jälges on keskmise varba pikkus u 16 cm, teistel veidi väiksem. Kuival maal liiguvalt luiged paterdades kergelt sissepoole pööratud jalataladel u 30–40 cm pikkuste sammudega.

Hanede jälgid on luikede omadega sarnased, aga väiksemad. Meil esinevatest hanedest suurima, hallhane keskmise varba pikkus on u 8–9 cm.

Partide jälgid on aga veelgi väiksemad. Näiteks meil tavalise sinikael-pardi keskmise varba jälg on ainult u 5 cm pikkune. Pardid liiguvalt maal taarudes, jalalabad sissepoole pööratud. Sinikael-pardi sammu pikkus on u 15 cm.

Haigur, toonekured, sookurg

Hallhaigur

Sookurg

Mudastel veekogu kallastel võib leida lisaks luikedele ka teiste suuret lindude jälg. Need kuuluvad enamasti haigrule, toonekurele või sookurele. Lisaks suurusele on nendele lindudele iseloomulik pikk kael ja pikad jalad. Välisele sarnasusele vaatamata pole sookurg haigrute ega toonekure sugulane – ta kuulub hoopis kureliste seltsi.

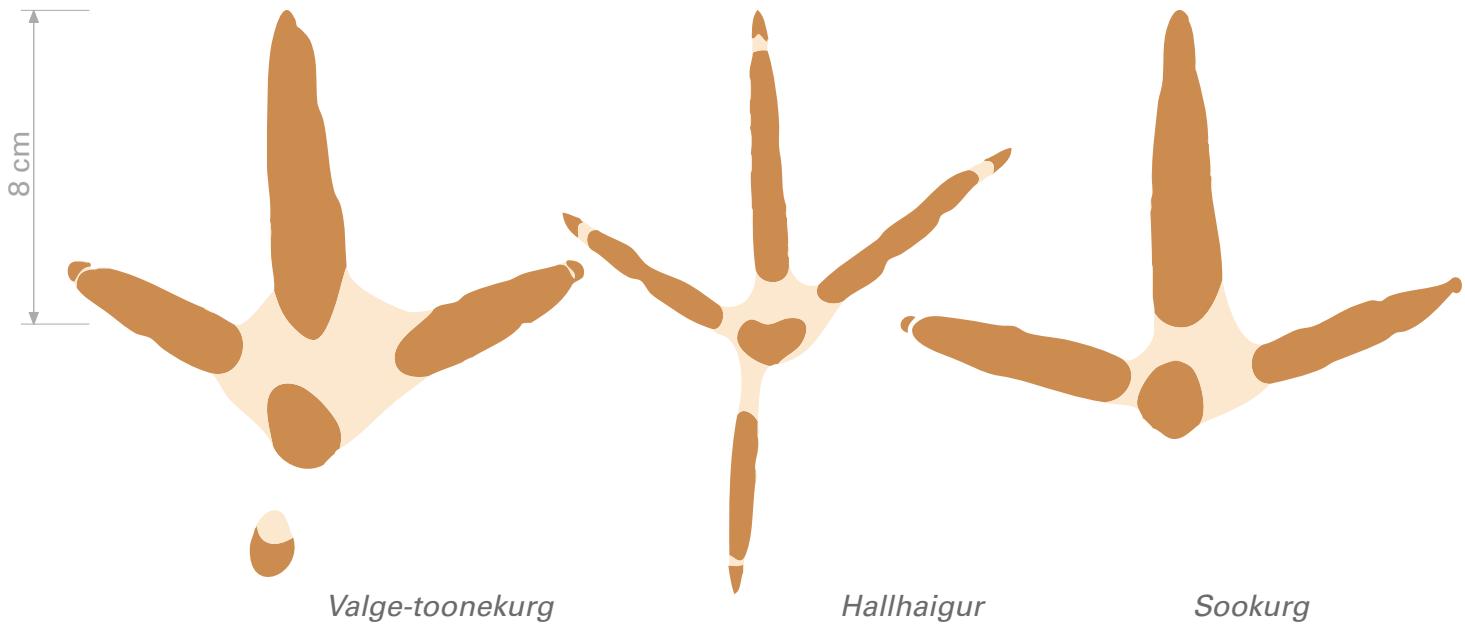
Hallhaigru jälg tunneb ära selle suuruse, pika tagavarba ja selgete küünisejäljendite järgi. Pikk tagavarvas on vajalik oksa ümbert kinnihoidmiseks, sest haigrud istuvad sageli puude okstel.

Valge-toonekure jälg erineb hallhaigru omast natuke lühemate ja palju laiemate varbajäljendite poolest. Väike ja kõrgel asetsev tagavarvas jätab ainult ümara jäljendi.

Sookure jälg meenutab hallhaigru jälg, kuid on sellest jämedakoelisem ja selgem. Tagavarvas on väike ning jäljendit ei jäta.

Joonistused 1/2 elusuurusest

Metsis, teder, laanepüü

Teder

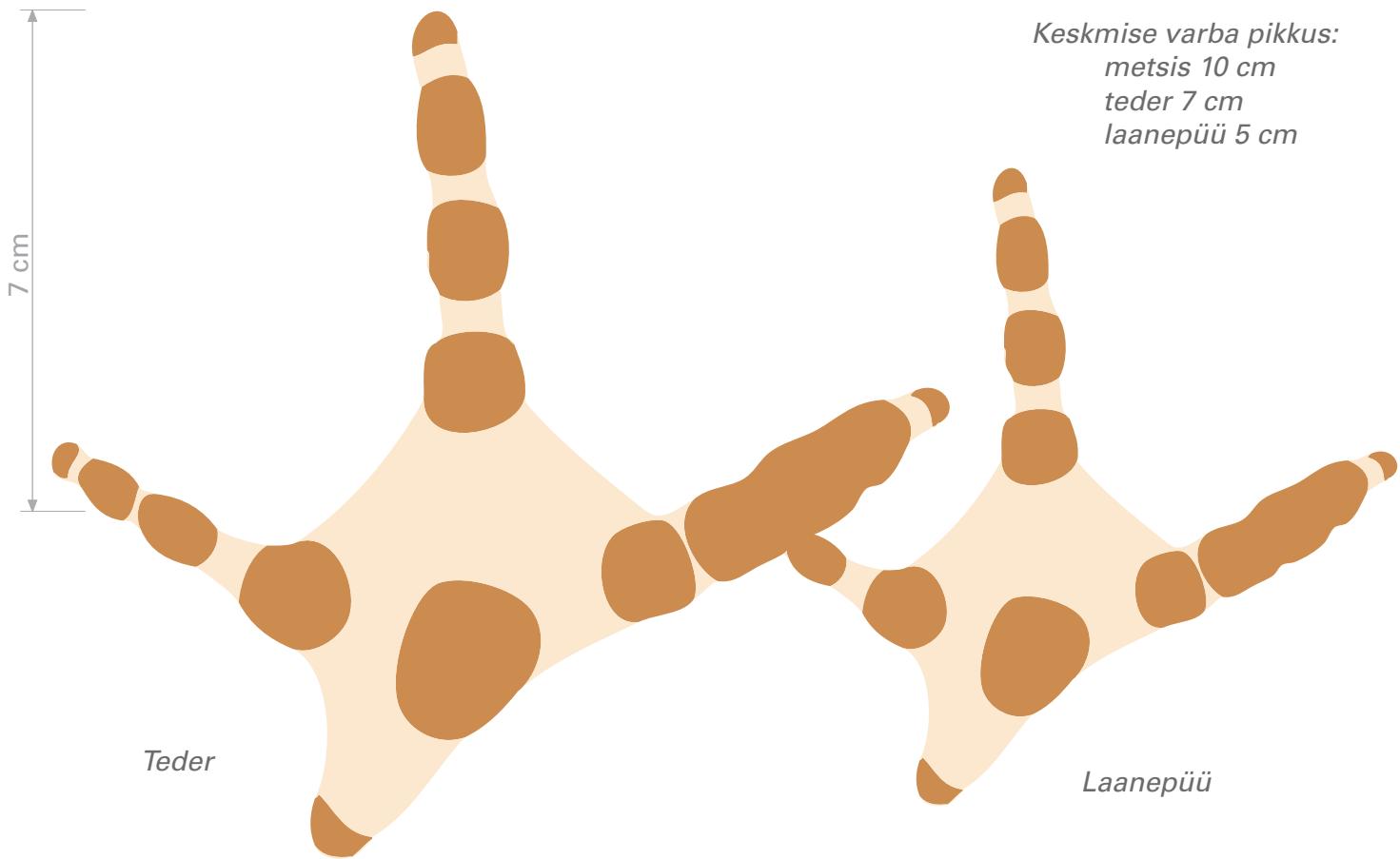
Laanepüü

Metsislased kuuluvad kanaliste seltsi. Eestis elavad haruldased **metsis** ja **rabapüü** ning tavaliisemad **teder** ja **laanepüü**. Kanalistel on töntsakas keha ja tugevad jalad. Pikkadel jämedatel varvastel on jäigad ja vastupidavad küünised, mille abil linnud siblivad pinnasest seemneid ja muud söödavat. Kuigi nad ei lenda meeeldi pikalt, suudavad nad ohu korral väga järslt öhku tõusta. Kanaliste jalad on arenenud kondimiseks ja jooksmiseks ning nende jälderida moodustub enam-vähem sirgelt või siksakina kulgevatest jälgedest.

Meie suurima kanalise, **metsise** jälg on hea tunda suuruse järgi. Isaslinnu jäljed on 10–11 cm pikad, emaslinnu jäljed on neist natuke väiksemad. Metsis elutseb vanades männimetsades ja rabades. Kevadistes mängupaikades võib näha ka isaslindude tiiva lohistamise jälgit lumel.

Kodukana mõõtu **teder** elutseb sõltuvalt aastaajast soodes, metsades ja võsastuvatel heinamaadel. Tedre jäljed on 7–8 cm pikkused. Kergema kaalu töttu ei jäta ta nii sügavaid jälgit kui metsis. Mängupaikades on näha isaslindude tiivajälgi lumel nagu metsistelgi.

Laanepüü meelispaigad on kuuse-segametsad. Tema jäljed on natuke väiksemad, umbes 5–5,5 cm pikkused. Samm on suhteliselt pikk, sest ta liigub sagedamini joostes.

Nurmkana

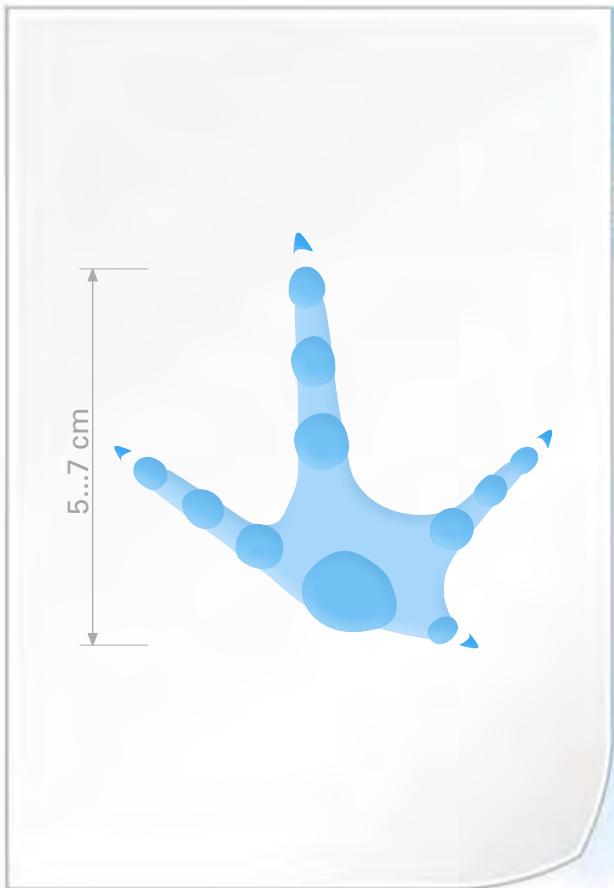
Nurmkana, kes on tuntud ka põldpüü nime all, kuulub kanaliste seltsi kanalaste sugukonda.

Nagu nimigi ütleb, on nurmkana avamaastike lind. Teda võib kohata lagedatel aladel asulate ja kuusehekkide läheduses või pöllumajandushoonete ümbruses.

Nagu teisedki kanalised, on ka nurmkana kohastunud maapinnal liikumiseks. Tema jälged on 4–5 cm pikkused.

Tahapoole suunatud varvas on lühike ja sisepoolle pööratud, nii et sellest jääb jäljend vaid pehmele pinnasele või lumele. Esivarvatest on keskmise oluliselt pikem.

Nurmkanad kogunevad talviti väikestesse parvedesse. Sügavasse kohevasse lumme lükkab lind kehaga vao. Talvel ööbides kaevavad nurmkanad lumme augu, kus linnud ööbivad tihedalt üksteise kõrval.

Harakas

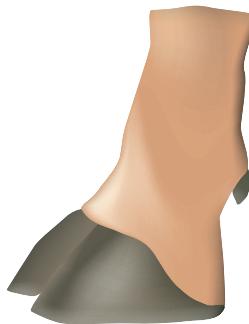
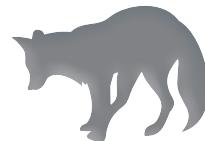
Värvuliste seltsi vareslaste sugukonda kuuluv harakas on paigalind, teda võib meil näha aastarringselt. Pikksaba meelispaiakadeks on kultuurmaastikud, pargid, metsaservad, aedlinnad ja võsastunud jõelammid.

Nagu teisedki vareslased liigub harakas maapinnal kondides või hüpates. Tema esivarvastest on keskmise köige pikem. Jälg on keskmiselt 5 cm pikk ja 3 cm lai. Tahapoole suunatud varvas on 1,5 cm pikk.

5 cm

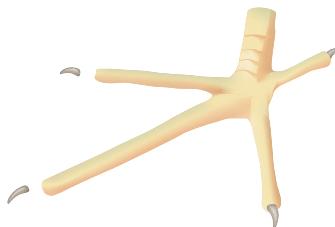

sõrgatsid

tallamõhn

keskmine varvas

tagavarvas

Õppematerjali koostamisel kasutatud allikad:

Preben Bang, Preben Dahlstrøm, 2007. Kes siin oli? Loomade ja lindude jälged. Kirjastus Tänapäev.

Roy Brown, John Ferguson, Michael Lawrence, David Lees, 2003. Tracks & Signs of the Birds of Britain & Europe (Helm Identification Guide), 2nd ed. Christopher Helm, London.

Rein Kuresoo, Hendrik Relve, Indrek Rohtmets (koost), 2001. Eesti elusloodus. Kodumaa looduse teejuht. Kirjastus Varrak.

David MacDonald & Priscilla Barrett, 2002. Euroopa imetajad. Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Gerd Ohnesorge, Bernd Scheiba, 2007. Tierspuren & Fährten in Feld und Wald. Bassermann Verlag.

Nikolai Rukovski, 1987. Mööda ulukite jälg. Kirjastus Valgus.

Marcus Wikman, 2005. Lumijälkiopas – Metsästääjin Keskusjärjestö, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Gummerus Kirjapaino Oy.

Koostajad: Margit Turb, Tarmo Evestus

Joonistused: Kertu Tuberg, Elen Apsalon, Andre Evestus

Toimetaja: Harri Valdmann

Õppematerjali valmimisele aitasid kaasa: Merike Palginõmm, Jan Ruukel, Urmas Roht,

Maris Kivistik, Mati Kivistik, Toomas Hirse, Maret Vuks, Priit Voolaid

Kujundus: OÜ Bubo

Trükk: Lemon Print

Riiklik Looduskaitsekeskus, 2009

Trükis on valminud Keskkonnainvesteeringute keskuse toel.

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 cm